

ISSN
ISSN 2992-9229

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

2024 №1
(3)

Samarqand-2024

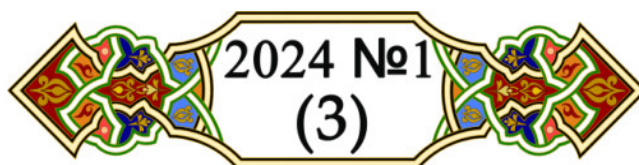
ISSN 2992-9229

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

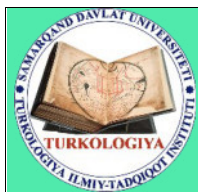
“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2024

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Juliboy ELTAZAROV

f.f.d., professor (O‘zbekiston)

Roxila RUZMANOVA

f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti rektori (O‘zbekiston);

Hakim XUSHVAQTOV – f.m.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston);

Akmal AHATOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha
prorektori (O‘zbekiston);

Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Suyun KARIMOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Musa YULDASHEV – f.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., dotsent
(O‘zbekiston);

Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hamidulla DADABOYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Ma‘rufjon YO‘LDOSHEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Jabbor ESHONQUL – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Mardon BOLTAYEV – dotsent (O‘zbekiston);

Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya);

Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya);

Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya);

Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya);

Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH);

Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon);

Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya);

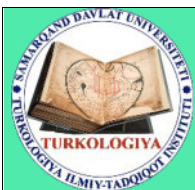
Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Shahnoza XUSHMURODOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Mas‘ul muharrir: **PhD Zokir BAYNAZAROV**
(O‘zbekiston);

Texnik xodim: **Raxmatulla SHOKIROV**
(O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR”

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ

ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Заместитель главного редактора:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ

д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Рохила РУЗМАНОВА

к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор, ректор Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.м.н., профессор, проректор по научной работе и инновациям Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор, проректор по международному сотрудничеству Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор (Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент (Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Хамидулла ДАДАБОЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Маруфжан ЙУЛДОШЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Джаббар ЭШАНКУЛ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Мардон БОЛТАЕВ – доцент (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор (Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор (США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор (Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

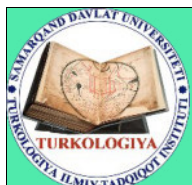
Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОДОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD Зокир БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ (Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMİY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)
Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)
Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khamidulla DADABOEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Marufjon YULDASHEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Jabbar ESHANKUL (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. Mardon BOLTAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abduselam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJAĞLU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)

Technical staff: **Rakhmatulla SHOKIROV** (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNÖV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNÖV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hamidulla DADABOYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Marufcan YULDOŞEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Cabbar EŞANKUL (Özbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Mardon BOLTAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Doç. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)

Teknik Personel: **Rahmatullah ŞOKİROV** (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Annagurban AŞIROV

MAHTUMKULU FİRÂKÎ: TÜRKMEN HALKININ MİLLÎ GURURU 5

Yusuf AZMUN

TÜRKMEN ŞAİRİ MAHTINGULI VE ONUN ESERLERİ HAKKINDA BİLİNMESİ GEREKEN KONULAR: I..... 16

Begmırat GEREY

BÜYÜK FİRÂKÎ HAKKINDA DÜŞÜNCELER (CEMŞİT'İN KADEHİNE BİR BAKIŞ)..... 32

Abdurrahman GÜZEL

TÜRK DÜNYASINDA “MAHTUMKULU EKOLÜ” ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME..... 46

Emrah YILMAZ

MAHTUMKULU FİRÂKÎ VE OKUDUĞU MEDRESELER 51

Tazegül TAÇMAMMEDOVA

TÜRKMEN ŞAİRLERİNİN ŞİİRLERİNDE MAHTUMKULU'NUN EDEBÎ MEKTEBİ 63

Usmon Qobilov

TURKIY-O‘ZBEK ADABIYOTIDA TAVHID, NUBUVVAT VA BADIYYAT MASALALARI 68

Dövmırat YAZKULIYEV

BEYİK AKYLDARYŇ ŞALARY WASP EDÝÄN ŞYGYRLARY HAKYNDA 82

Abdulla Ulug‘ov

"O‘RTANDIM, YONDIM" 93

TURKIY XALQLAR DIALEKTOLOGIYASI

Berdi SARIYEV

TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE “SÖZ” KAVRAMI..... 109

Tagandurdi BEKJAYEV

MAHTUMKULU ESERLERİNDE FRAZEOLÖJİK VARYANTLAR 119

Raxmatulla SHOKIROV

SOVET ITTIFOQI DAVRIDA O‘RTA OSIYODA OLIB BORILGAN TOPONİMİK O‘ZGARISHLAR VA ULARNI O‘RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI 127

Севиля БАДАЛОВА, Фахриддин ШОДИЕВ

ЗАЙМСТВОВАНИЯ ИЗ ТЮРКСКИХ ЯЗЫКОВ В СОСТАВЕ РУССКОЙ ЛЕКСИКИ ... 133

TURKIY XALQLARNING IJTIMOIIY-MADANIY ALOQALARI TARIXI

Foziljon SHUKUROV

SAMARQAND ADABIY MUHITINING ADABIYOT TARAQQIYOTIDAGI O‘RNI 140

Dilfuza DJURAKULOVA

TURKISTON MINTAQASIDAGI ENG QADIMGI MIGRATSION JARAYONLAR 145

Yoo Inyoung

O‘ZBEKISTON HUDUDIDAGI DAVLAT UYUSHMALARINING KOGURYO VA SILLA DAVLATLARI BILAN IQTISODIY-MADANIY ALOQALARI 150

Nurbek ALLABERGENOV

ILK O‘RTA ASRLARDA O‘RTA OSIYO MINTAQASIDA YUZ BERGAN SIYOSIY VA ETNOMADANIY JARAYONLAR VA ULARNING TANGA ZARBIGA TA‘SIRI 157

Hilola NORMAMATOVA

ILK O‘RTA ASRLAR O‘RTA OSIYO TANGALARIDA O‘RIN OLGAN TAMG‘ALAR.... 165

AZIZ MUSHTARIY!

Turkologik tadqiqotlarni e'lon qiladigan jurnalimizning ushbu sonida ham til, madaniyat va mushtarak qadriyatlarimiz izlarini topasiz. Ahmad Yassaviy, Fuzuliy, Yunus Emro, Alisher Navoiy, Abay ijodi kabi qalbga kirib, insonning dunyoqarashini o'stiradigan, uni rivojlantirish va qayta qurishni o'ziga vazifa qilib olgan mushtarak qadriyatlarimizdan biri Maxtumquli Firog'iy ijodidir. YUNESKO tomonidan 2024-yil tavalludining 300 yilligi deb e'lon qilinishi adabiyot ixlosmandlari, siyosatchilar va ilmiy doiralarning yana bir bor e'tiborini Maxtumquliga qaratishga sabab bo'ldi. Shuning bilan birga O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2024-yil 19-fevralda "Buyuk turkman shoiri va mutafakkiri Maxtumquli Firog'iy tavalludining 300 yilligini keng nishonlash to'g'risida"gi qarorini e'lon qilib, mutafakkir shoirning ijodini yana-da chuqurroq o'rganishga asos yaratib berdi. Shu munosabat bilan jurnalimizning 3-sonini ta'lim hayotining salmoqli qismini O'zbekistonning serhosil zaminida o'tkazgan mutafakkir shoir xotirasiga bag'ishlashga qaror qildik. Ushbu sonda "Turkman xalqining milliy g'ururi, shoir va uning ijodi haqidagi masalalar, Maxtumquli adabiy maktabi, tahsil olgan madrasalar, o'zbek adabiyotida tavhid, nubuvvat va badiiyat masalalari, Firog'iy haqidagi fikrlar, ulug' donishmand tomonidan sultonlarga berilgan tavsiflar, turkman tilidagi so'z tushunchasi, frazeologik variantlar" kabi mavzularga bag'ishlangan maqolalar kiritildi.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

You will find traces of our language, culture and common values in this issue of our journal, which publishes Turkological researches. One of our common values is Makhtumkuli Firaghi's work, which penetrates into the heart, develops a person's worldview, and takes it upon himself to develop and reconstruct it, such as the works of Ahmad Yassavi, Fuzuli, Yunus Emro, Alisher Navoi, Abay. The declaration of the 300th anniversary of his birth by UNESCO in 2024 rised the attention of literature lovers, politicians and scientific circles to once again focus on Makhtumkuli. At the same time, by announcing the decision of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev on 19.02.2024 "On the wide celebration of the 300th anniversary of the birth of the great Turkmen poet and thinker Makhtumkuli Firaghi", created the basis for a deeper study of the work of the great poet. In this regard, our editors have decided to dedicate the 3rd issue of our magazine to the memory of the great poet who spent a significant part of his educational life in the fertile land of Uzbekistan, as a debt and symbol of gratitude. In this issue, "the national pride of the Turkmen people, the necessary questions about the poet and his work, the literary school of Makhtumkuli, the madrassas where he studied, the issues of monotheism, prophecy and artistry in Uzbek literature, thoughts about Firaghi, descriptions given by the great sage to the sultans, word concept, phraseological variants" given in Turkman language are included.

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Türkoloji araştırmalarını sürdüren dergimizin bu sayısında dilimizin, kültürümüzün ve müşterek değerlerimizin izlerini bulacaksınız. Ahmet Yesevî, Yûnus Emre, Ali Şîr Nevâyî, Muhammed Fuzûlî, Abay Kunanbayev, Toktogul Satılğanov gibi gönle girip, kişinin dünya görüşünü geliştiren ve insanı yeniden inşa etmeyi kendine görev edinen müşterek değerlerimizden biri de Mahtumkulu Firâkî'dir. 2024 yılının UNESCO tarafından doğumunun 300. yılı olarak ilan edilmesi edebiyatseverlerin, siyasetçilerin ve bilim çevrelerinin dikkatinin bir kez daha Mahtumkulu'ya yöneltmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev 19.02.2024 tarihinde “Büyük Türkmen şairi ve düşünürü Mahtumkulu Firâkî'nin doğumunun 300. yıldönümünün geniş çapta kutlanmasıyla ilgili” kararını açıklaması, mütefekkir şairin eserlerinin daha derinlemesine incelenmesi için bir temel oluşturdu. Bu vesileyle tahrir heyetimiz bir kalem ve gönül borcu olarak dergimizin 3. sayısını; tahsil hayatının önemli bir kısmını Özbekistan'ın mümbit ikliminde geçiren mütefekkir şairin anısına bağışlamaya karar vermiştir. Bu sayıda “Türkmen halkının millî gururu, şair ve eserleri hakkında bilinmesi gereken konular, Mahtumkulu edebî mektebi, okuduğu medreseler, Özbek edebiyatında tevhid, nübüvvet ve bediyyat meseleleri, Firâkî'ye dair düşünceler, büyük bilgenin sultanları tasviri, Türkmence'de söz kavramı, frazeolojik varyantlar” gibi konu başlıklarına yer verilmiştir.

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

Следы нашего языка, культуры и общих ценностей вы найдете в этом номере нашего журнала, в котором публикуются тюркологические исследования. Одной из наших общих ценностей является творчество Махтумкули Фраги, которое проникает в самое сердце, развивает мировоззрение человека и берет на себя задачу его развития, как, например, произведения Ахмада Яссави, Физули, Юнуса Эмро, Алишера Навои, Бухта. Объявление ЮНЕСКО 2024 года 300-летием со дня его рождения Махтумкули заставило вновь обратить внимание любителей литературы, политиков и научных кругов на мыслителя. Вместе с тем, объявив решение Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева от 19.02.2024 года «О широком праздновании 300-летия со дня рождения великого туркменского поэта и мыслителя Махтумкули Фраги», наше правительство создало основу для более глубокого изучения творчества поэта-мыслителя. В связи с этим наша редакция приняла решение посвятить 3-й номер нашего журнала памяти поэта-мыслителя, проведшего значительную часть своей образовательной жизни на благодатной земле Узбекистана, как долг и символ благодарности. В этом номере освещены такие темы, как национальная гордость туркменского народа, необходимые вопросы о поэте и его творчестве, о литературной школе Махтумкули, медресе, в которых он учился, вопросы единобожия, пророчества и художественности в узбекской литературе, мысли о Фраги, а также включены описания, данные великим мудрецом султанам, туркменский язык, такие наименования, как словосочетание, фразеологические варианты».

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

MAHTUMQULI HAQIDA!

Turkman mumtoz adabiyotining yetakchi shoiri Maxtumquli Firog‘iy (1724-1807) mutafakkir inson sifatida sivilizatsiyamiz tarixida eng ko‘zga ko‘ringan namoyondalardan biridir. U Eronning Guliston viloyatiga qarashli Gunbedkavus shahri yaqinidagi Xojigovshan qishlog‘ida Davlatmahmad Ozodiy oilasida tug‘ilgan va vafotidan so‘ng Turkmansahrodagi Oqto‘qay qishlog‘i maqbarasida otasi yoniga dafn etilgan. U avval ovul maktabida, so‘ng 1753-yilda Qiziloyoqdagi (Lebap viloyati Xalach tumani) Idrisbobo, 1754-yilda Buxorodagi Ko‘kaldosh, 1757-yilda Xivadagi Sherg‘ozixon, Farg‘onadagi Andijon madrasalarida tahsil oladi. Maxtumquli yoshligida bir qancha fanlarni chuqur o‘zlashtiradi, shu bilan birga, zargarlik hunarini ham o‘rganadi.

Ozarbayjon, Suriya, Eron, Afg‘oniston, Hindiston, O‘rta Osiyo mamlakatlariga sayohatlar qiladi. Forobiy, Beruniy, Xorazmiy, Ibn Sino, Firdavsiy, Mansur Halloj, G‘azali, Zamaxshariy, Naimiy, Xoja Ahmad Yassaviy, Nizomiy, Jaloliddin Rumiy, Yunus Emro, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, Bayram Xon, Nejep Bekpan, Ulug‘bek kabi ko‘plab mutafakkirlarning asarlarini o‘qib ijodlaridan bahramand bo‘adi, hatto Aflotun, Arastu, Xelen kabi mutafakkirlarning falsafiy qarashlari bilan ham yaqindan tanishadi.

XVIII asr turkman adabiyotining eng muhim namoyandalardan biri bo‘lgan va turkmanchani yozma til bo‘lishiga asos solgan Maxtumqulining birdamlik xabarlarini va sa‘y-harakatlari mustaqil Turkmaniston Respublikasining siyosiy kodlarini ochib beruvchi eng sara fikrlarni ifodalaydi. Shoirning didaktik uslubda yozilgan she‘rlarida tarqoq turkman qabilalarining birlashishi lozimligi, mustaqil davlat barpo etish g‘oyasi, Vatanga va xalqqa muhabbat, siyosiy-ijtimoiy tanqid, falsafiy qarashlar, axloqiy tushunchalar, so‘fiylik ta‘limotlari va nasihatlarini ifodalangan.

Maxtumquli adabiy merosida o‘zbek-turkman ellarining qon-qardoshlik tuyg‘ulari ifodalanadi. 9 yoshidan (otasi uyidagi yig‘inlar ta‘sirida) qo‘shiq to‘qiy boshlaydi. Maxtumquli she‘riyati umumturkiy mushtarak g‘oyalar, dardlar, orzu-armonlar bilan yo‘g‘rilgan. Uning ma‘rifiy asarlarida, pandu nasihatlarida umumturkiy ma‘naviyat yaqqol mujassam. Shoir haqida turli geografiyalarda hikoya, roman, drama, ocherk, xotira va rivoyat kabi nasriy adabiy janrlardan tashqari nazm shaklidagi asarlar, jumladan, xalq qo‘shiqlari, lirik va epik she‘rlar ham yaratilgan.

Xorazmning serhosil iqlimida so‘fiylik bilan o‘sib-ulg‘aygan Maxtumquli, shubhasiz turkman xalqi shoirlarining ma‘naviyat tabibi, siyosiy dahosi, omad yulduzidir. U bir qancha lirik she‘rlar, liroepik dostonlar, g‘azallar yozadi. Bizgacha uning 20 ming misraga yaqin she‘rlari yetib kelgan. Ularda xalq hayoti, urf-odatlarini, o‘sha davrdagi ijtimoiy voqealar aks etgan («Bo‘lmasa», «Kelgay», «Naylayin», «Etmas», «Bo‘lar», «Kechdi zamona», «Bilinmas» kabi she‘rlari).

Turkmaniston davlatini Maxtumqulisiz tasavvur qilib bo‘lmaydi; chunki u turkman xalqining ramzidir. Shoir ijodida asosiy o‘rinni egallagan mavzulardan biri ham mustaqillik tushunchasidir. Turkmanlarni bir davlat, bir bayroq ostida, bir dasturxon atrofida yig‘ilishga chaqirgan mutafakkir “Turkmaning” nomli she‘rida birlik haqidagi fikrlarini quyidagicha ifodalaydi:

Turkmanlar bog‘lasa bir bo‘lib belni,
Quritar Qulzumni, daryoyi Nilni,
Taka, yovmut, go‘klang, yazir, alili,
Bir davlatga xizmat etsak beshimiz.

Maxtumquli ijodini oziqlantiruvchi uchta asosiy manba mavjud: Turkman xalq adabiyoti, Sharq mumtoz adabiyoti, yunon va hind falsafasi. Uning yetti yuzga yaqin she‘rlariga nazar tashlasak; shoirning falsafa, sotsiologiya, tibbiyot, matematika, ilohiyot, musiqa, xalq adabiyoti, xalq tabobati va zargarlik kabi ko‘plab fan va san‘at sohalaridan xabardor bo‘lganligi ma‘lum bo‘ladi. She‘rlari tahlil qilinsa, bir qator sohaga tegishli ilmlardan xabardor bo‘lganligi anglashiladi. Shu jihatdan shoirlik sifati unga yetarli ta‘rif emas. U diniy va milliy mavzularni mukammal yoritgan asarlari bilan o‘z chegarasidan chiqib, mutafakkir shoir bo‘lishga muvaffaq bo‘ldi. Darhaqiqat, tavalludining 300 yilligi munosabati bilan YUNESKO tomonidan 2024-yilning “Mahtumquli Firog‘iy yili” deb e‘lon qilinishi ham buning yana bir yorqin ifodasidir. Bu holat Turkmaniston madaniy diplomatiyasining bosh me‘mori Maxtumquli ekanligini ko‘rsatishi bilan ham ahamiyatlidir. Binobarin, shoirdan qolgan asarlar nafaqat turkmanlar, balki butun insoniyat uchun noyob madaniy boylikdir. U Sharq-islom sivilizatsiyasining Marv, Samarqand, Xiva, Buxoro, Andijon kabi qadimiy madaniyat markazlaridan o‘ziga meros qolgan tarixiy bilimlar bilan voyaga yetdi va “Haq yo‘lida yo‘l ko‘rsatuvchisiz sayr qilib bo‘lmaydi” deb Turkistonning ma‘naviy chiroqlari bilan rishtalar o‘rnatgan va qalbida yoqqan hikmat uchqunlari bilan yo‘limizni yorituvchi mash‘alaga aylangan.

Mirzo Kenjabek ta‘biri bilan aytganda: Maxtumquli – turkiy xalqlarning sayroqi tili, sahroning guli, gulning bulbuli, Haqning sodiq, oshiq va orif qulidir.

BEÝİK AKYLDARYŇ ŞALARY WASP EDÝÄN ŞYGYRLARY HAKYNDÄ

Döwletmyrat ÝAZKULYÝEW

Dr., Türkmenistan Ylymlar Akademiýasynyň
Dil, edebiýat hem milli golýazmalar instituty.

E-mail: tejen2020@gmail.com

Annotatsiya: Magtymguly näme üçin Nedir şany mahabatlandyryp, “Aly siziňdir”, ol aradan çykanda bolsa, “Döwletalynyň” atly şygryny ýazdyka?! Şu sowala taryhy maglumatlar esasynda jogap bermäge çalşalyň. Nedir şanyň dolandyran ýyllarynda belli-belli ýerlerde gozgalaň bolandygy, gozgalaň etmäge türkmenleriň, esasanam, ýomut türkmenleriň gatnaşandygy anyk taryhy maglumat. Emma Nedir şanyň häkimligine garşy türkmenler hiç haçan köpçülikleýin baş götermändirler. Nedir şa 1736-njy ýylda şa täjini geýse-de, hakykatda, 1730-njy ýyllaryň başyna ol Eýrana doly hökümdarlyk edipdir. Hatda Nedir şa türkmenlere daýanany üçin ýurduň paýtagtyny Yspyhandan Maşada şol zamanda türkmenleriň has köp ýaşaýan şäherine geçiripdir. Ýokarda hem belleýşimiz ýaly, Nedir şa dokuz ýyl (1729-38ý. D. Ý.) Horasan türkmenlerini salgytdan boşadypdyr. Nedir şa türkmenleri Eýran-owgan tabynlygyndan çykarypdyr. Bu şanyň zamanynnda halklar arasyndaky özara uruşlar doly diýen ýaly ortadan aýrylypdyr.

Açar sözler: Magtymguly Pyragy, Türkmen edebiýaty, Nedir şah.

ON THE POEMS OF GREAT SAGES DEPICTING SHAHS

Abstract: Why did Makhtumkuli promote Nedir's fame and write “Aly siziňdir” and when he died, he wrote a poem called “Döwletalynyň”?! Try to answer this question based on historical data. It is clear historical information that there were rebellions in certain places during the years of Nedir Khan's reign, and that Turkmen, especially Yomut Turkmen, participated in the rebellion. However, the Turkmens never rose up in mass against Nedir Khan's government. Although Nedir Shah was crowned king in 1736, he actually ruled Iran completely by the early 1730s. Even King Nedir moved the country's capital from Yspyhan to Masha, the city where Turkmens lived the most at that time, because he supported the Turkmen. As we mentioned above, King Nedir exempted the Turkmen of Khorasan from taxes for nine years (1729-38 AD). King Nedir freed the Turkmen from Iran-Afghan subjugation. During this period, wars between nations were almost completely eliminated.

Key words: Makhtumkuli Firaghi, Turkmen literature, Nedir Shah.

О ПОЭМАХ ВЕЛИКИХ МУДРЕЦОВ, ИЗОБРАЖАЮЩИХ ШАХОВ

Аннотация: Почему Махтумкули прославил Недира и написал «Aly siziňdir», а после смерти написал стихотворение «Döwletalynyň»?! Попробуйте ответить на этот вопрос, опираясь на исторические данные. Достоверны исторические сведения о том, что в годы правления Недир-хана в определенных местах происходили восстания и что в восстании участвовали туркмены, особенно йомут-туркмены. Однако туркмены так и не восстали массово против правительства Недир-хана. Хотя Недир-шах был коронован в 1736 году, к началу 1730-х годов он фактически полностью правил Ираном. Даже король Недир перенес столицу страны из Испхана в Машу, город, где в то время проживало больше всего туркмен, потому что он поддерживал туркмен. Как мы уже упоминали выше, царь Недир

освободил туркмен Хорасана от налогов на девять лет (1729-38 гг. н. э.). Король Недир освободил туркмен от ирано-афганского порабощения. В этот период войны между народами были почти полностью ликвидированы.

Ключевые слова: Махтумкули Фраги, туркменская литература, Недир-шах.

Giriş

Magtymguly köşk şahyry bolmandyr. Ýöne onuň öz zamanasynyň taryhy-syýasy wakalaryna seslenendigini aýtmak gerek. Beýik akyldar dagynyk türkmeni birleşdirip, halkymyzyň hemme taýpalarynyň bir döwlete, bir başa gulluk etmegini arzuwlapdyr. Magtymguly zamanasynda türkmeni bir döwletin baýdagynyň astyna birleşdirip biler hasap eden şasyny wasp etmekden çekinmändir. Şahyryň “Arşy-aglaýa” şygry

Ýa Ahmet şa, ýerde ýaýylyp çawuň,

Adyň asman gider arşy-aglaýa (Aşyrow, 2013: 27).

diýen setir bilen başlap, bu goşgy taryhda Ahmet Dürrany ady bilen tanalýan Ahmet şa bagyşlanan şygrydyr. Taryhdan belli bolşy ýaly, Nedir şa öldürilenden soňra, onuň esaslandyran şalygy Nedir şanyň nesilleriniň, serkerdeleriniň arasynda elden-ele geçipdir. Şol zamanda Nedir şanyň belli serkerdeleriniň biri bolan owganystanly Ahmet şa öz ýurdunda şa täjini geýipdir. Soňra ol Eýranyň Maşat, Nişapur ýaly ýerlerini özüne tabyn etmek üçin, 1754-55-nji ýyllarda Maşada, Nişapura hüjüm edýär. Ahmet şanyň birinji hüjümi şowsuz bolsa-da, ol soňky iki hüjümünde Maşady, Nişapury owgan döwletiniň tabynlygyna geçirmegi başarypdyr. Ahmet şa Eýrana hüjüm edende, türkmenlerden kömek sorap, iki gezek gökleň, ýomut pederlerimize ýüzlenýär.

Türkmenler, esasanam, halkymyzyň gökleň taýpasy Ahmet şa hoşniýetli garapdyr. Nedir şanyň şalygy dargandan soňra, türkmenler Nedir şanyň mirasdüşerleriniň, onuň düýnki serkerdeleriniň häkimlik ugrundaky göreşleriniň pidasyna öwürlipdirler. Eýran-Turanda ýüz beren häkimlik ugrundaky göreş türkmen halkynyň başyna hem uly musallat bolup inipdir. Ahmet şanyň owgan döwletini esaslandyryp, Eýrana goşun çekmegini edil ildeşleri ýaly Magtymgulam oňatlyga ýorupdyr. Nedir şa ýaly Ahmet şa hem Eýrany-Turany birleşdirip, bu ülkede üznüksiz urşuň, çapawulçylygyň soňuna çykar diýen umutlar edilipdir. Magtymguly şeýle ýagşy umut bilen Ahmet şaha bagyşlap, “Arşy-aglaýa” diýen odasyny ýazypdyr. Magtymguly Ahmet şaha ýazan “Arşy-aglaýa” odasyny 1754-55-nji ýyllarda, ýagny Ahmet şa Maşada, Nişapura ikinji gezek hüjüm edip, bu ýerleri özüne tabyn edenden soňra ýazan bolmaly. Çünki Ahmet şa agzalan ýerlere ikinji gezek hüjüm etmeziniň oň ýanlary gökleňlerden uly umut bilen kömek sorap, hat ýazýar. Şol haty esasynda Ahmet şa türkmenlerden adam kömegini alypdyr. Ol Maşady, Nişapury özüne tabyn edenden soňra, şahyr onuň tutuş Eýrany-Turany özüne tabyn etjegine umut edipdir. Şahyr bu pikirini gizlejegem bolman, uly umut bilen Ahmet şanyň Eýrany özüne tabyn etmegini arzuwlap şygryny şeýle jemläpdir;

Pyragy diýr, rowaç berer sen dini,

Şalaryň şalary, yslamyň zeýni,

Emriňe mutyg et Eýran zemini,

Roz-u şeb nalyşym budur Hudaýa (Aşyrow, 2013: 27).

Ýöne Ahmet şa Maşady, Nişapury özüne tabyn edip, ondan aňry gitmän, yzyna dolanypdyr. Garaz, Magtymgulynyň Ahmet şa Eýran-Turany birleşdirip, türkmen üçin parahat döwlet gurar diýen umudy başa barmandyr. Şonuň üçin Magtymgulynyň döredijiliginde Ahmet şa soňra asyl ýatlanmandyr.

Magtymgulynyň “Aly siziňdir”, “Döwletalynyň” atly şygrylary hem şahyryň öz döwrüniň syýasy wakasyna seslenmesidir. Şu şaka çenli şahyryň agzalan şygrylary kime düzendigi barasynda dürli pikirler aýdyldy. Akademik Myrat Annanepesow şahyryň “Aly siziňdir” atly goşgusyny Fathaly şa bagyşlap, bu goşgyny Fathaly şa täjini geýende, 1798-nji ýyllarda ýazandygyny belleýär. Ýöne bu halypa taryhçy alym Magtymgulynyň eýýäm üç-dört ýyldan soň, Fethaly şa hakynda pikirini üýtgedip, onuň zalymlygyny beýan edip, “Fetdah” goşgusyny ýazandygyny nygtaýar (Annanepesow, 1990: 95-96).

Filologiýa ylmlarynyň doktory Baýmuhammet Garryýew Magtymgulynyň “Aly Siziňdir” atly şygryny Nedir şanyň garşydaşy bolup, hut onuň özi tarapyndan öldürilen Fethaly serdaryň ogly Muhammethasanyň 1744-nji ýylda turzan gozgalaňynda bir bada gazanan üstünligine bagyşlandyr diýen pikiri öňe sürýär. Bu alym Magtymgulynyň hut özüniň hem şol gozgalaňa gatnaşan bolmagynyň mümkindigini tekrarlaýar (Garryýew, 1975: 62-65).

Filologiýa ylmlarynyň doktory Annagurban Aşyrow hem Magtymgulynyň “Aly siziňdir” atly goşgusyny Muhammethasan hana bagyşlap ýazandygyny çak edip, şeýle ýazýar: “Muhammehasan han bilen baglanyşykly wakalary synlap, Magtymguly “Aly siziňdir” atly goşgusyny 1756-njy ýylda, ýagny Ýspyhanyň basylyp alynmagyna bagyşlap ýazypdyr diýen netijä gelse bolýar. Oňa şahyryň:

*Zir paýy-esbiňiz Yrak, Yspyhan –
diýen setiri hem güwä geçýär* (Aşyrow, 2014: 311).

Fathaly serdaryň ogly Agamuhammet şa (1774-1798) ýa onuň ogly Fathaly şa (1798-1834) Eýran tagtyna çykyp, Eýran döwletiniň asudalygy üçin uly işler edenem bolsa, Agamuhammet şanyňam, onuň ogly Fethaly şanyňam türkmenlere aýratyn bir ýagşylyk edip, Magtymgulynyň wasp etmegine esas boljak iş edendigi hakynda hiç bir taryhy maglumat ýok. Ýogsam, Agamuhammet şa ýaşlykda agta edilensoň, belli bir döwürde ol türkmenleriň hossarlygynda ilki sefewi şasyndan, soňra Nedir şadan gizlenip ýaşapdyr. Ýene bir bellemeli zat, Agamuhammet şa 1774-nji ýyldan tä 1796-njy ýyly çenli Horasan welaýatynyň häkimi hökmünde tanalýan ekeni. Ol 1796-njy ýylda Tähranda Eýran şasynyň şa täjini geýipdir. Şol sebäpli Fethaly serdaryň hiç bir oglynyň Magtymgulynyň “Aly siziňdir” atly şygrynda wasp edilmändigini şu setirleri okasaňam dolý subut bolýar:

*Samarkant tagtynda gurlan ýaýlara,
Mäti dek hylap siz sebze paýlara,
Süleýman dek sözüň ýörir suwlara,
Isgender dek derýa saly siziňdir* (Aşyrow, 2013: 27).

Agamuhammet şanyň, onuň ogly Fethaly şanyň zamanynda hem Samarkant şäheri olaryň tabynlygynda bolmandyr. Asla olar Samarkant şäheri üçin göreşmändirlerem. Emma Magtymgulynyň “Aly siziňdir” atly goşgusynda wasp eden şahsy Samarkantyň eýesi ekeni. Magtymgulynyň zamanynda Samarkanty tabynlygyna alan diňe Nedir şadyr. Bu şygry hakynda ylmy söhbet edilende, şu hakykaty aýtmak gerek. “Aly siziňdir” atly goşgynyň “Feth serdar ogly” diýip başlamagy asly Fethaly serdaryň adyny aňladanok., ol söz şahyryň wasp edýän serdarynyň sypatyny şöhlendirýär. Ol Nedir şa “Feth”, ýagny “Beýik ýeňiji serdar ogly” diýip ýüzlenýär. Halklaryň arasynda “Ýeňilmezek goşun” diýen düşünje bar. Magtymguly Nedir şa “Sür Feth serdar ogly” diýip aýtmak bilen oňa “Ýeňilmezek goşunyň serdary” diýip ýüzlenýär. Has dogrusy, “Aly siziňdir” goşgynyň başynda “Ýeňiji” manyda gelýän “Feth” sözi Fethaly serdaryň adyny aňlatmaýar. Goşgynyň mazmunyny okan adam muňa şeksiz göz ýetirer. Sebäbi bu goşguda wasp edilýän şanyň gaýraty Gündogaryň iň meşhur şahslary–Süleýmanyň, Isgenderiň, Hydyr, Ylýasyň,

Kowusyň edermenligine deňelýär. Geliň, bu şygryň kime bagyşlanandygyny doly anyklamak üçin, ol goşgynyň her bendini aýratynlykda derňäliň. Şygryň birinji bendine üns bereliň.:

*Sür, fath serdar ogy, geldi wagt,
Ýene bu döwrany-aly siziňdir.
Köne agyr döwlet täze eder bagt,
Beýiklik, serdarlyk ýoly siziňdir* (Aşyrow, 2013: 27).

Magtymguly mahabatlandyryan şahsyna “Ýeňilmezek serdar ogy” gelen beýik döwrän siziňki diýip ýüzlenmek bilen, şahyr pikirini şeýle dowam etdirýär. Magtymguly Kone agyr döwletiň şöhratynyň dikeldilendigini öňe sürýär. Bilnişi ýaly, Eýran sasany şalygy Eýran-Turan bilen birlikde, arap ýurtlarynyň belli bir böleginde hökmürowanlyk edipdir. Magtymgulyň “Aly siziňdir” şygrynda Nedir şanyň emele getiren uly şalygy Eýran şalygynyň gadymy şöhratyna deňelipdir. Magtymguly Nedir şaha şöhratly şalygynda beýik serdarlyk ýoluny dowam etmegi arzuwlapdyr. Emma Fathaly serdaryň özüniňem, onuň şa nesliniňem Eýranyň gadymy şalyk şöhratyny dikeldmändigi bellidir (Ýazkulyýew, 2017: 141). Şahyryň indiki waspyna gulak asalyň:

*Ylýas kimin ebr çöken suwlarda,
Kowus kimin duman düşen daglarda,
Gençli şäher, Hydyr gezen çöllerde,
Kadyr beren dünýä maly siziňdir.
Bagşaşyň bent eder biler-bilmezi,
Ykbalyň nist eder dogry gelmezi,
Dükan käni – Jahangiriň almazy,
Badahşan magdany – lagly siziňdir* (Aşyrow, 2013: 27).

Magtymguly “Kadyr beren dünýä maly siziňdir” diýende, Nedir şanyň diniň ady bilen Eýran-Turany, hatda Kawkazyň, Dagystanyň belli bir ýerlerini, Hindistanyň uly bölegini basyp almagyny gözöňünde tutupdyr. Şerigatda basyp alnan ýerden alnan olja halal hasaplanypdyr. Pyragy Nedir şanyň basyp alan ummasyz ýerinden edinen baýlygyny oňa Hudaý beren baýlyk diýip wasp edýär. Magtymgulyň Gençli şäher diýýäni Hyrat, ýa-da Gazna (iki şäherem Owganystanda) şäheri bolmaly Bu ady agzalan şäherleriň hiç birem Fathaly şanyň nesillerine tabyn däl ekeni. Pyragynyň “Dükan käni – Jahangiriň almazy,” diýýäniniň taryhy hakynda şu setirleriň awtory “Nesil” gazetinde “Nedir şa hakynda rowaýatlar” diýen makalalar toplumynda şeýle ýazypdy: Hindistany Nedir şa özüne tabyn edende, hindi patyşasy Muhammet şa nesil şalygyndan miras gelýän gymmat bahaly göwheri (almaz daşy) Nedir şa sowgat beripdir. Bu gymmat bahaly almaz daşyna Nedir şa eýe çykandan soňra, ol almaz daşy Jahangiriň almazy adyny alypdyr. Magtymgulyň Jahangiriň almazy diýýäni Nedir şanyň hindi patyşasy Muhammet şadan alan göwheridir. Nedir şanyň Jahangir (dünýäniň eýesi) diýen lakamy hem bar ekeni (Nesil, 1997: 3) Şahyryň bu bendiniň manysyna üns bereliň:

*Gahryňyza duşan – guma bulaşar,
Keremñize duşan – arşa ulaşar,
Beýiklik besaty size ýaraşar,
Feridunyň fert ykbaly siziňdir* (Aşyrow, 2013: 27).

Şahyryň “Gahryhyza ulaşan-guma bulaşar” diýmegi Nedir şanyň gazabyna duçar bolanyň kellesiniň kesiljekdigini alamatlandyryan obrazly jümläni aňladýar. Merhum toprakda jaýlanýar. Magtymgulyň dili bilen aýtsak, Nedir şanyň gazabyna duçar bolan guma bulaşdyrylyp jaýlanýar, aradan çykýar. Aýdaly, Fethaly serdaryň şa nesilleriniň zamanynda olaryň biriniň gazabyna duşanyňda hem, janyňy gutarmak mümkinçiligi bolupdyr ahyry. Sebäbi Faehaly

serdaryň gajar şa nesilleriniň hiç birem Eýrana-Turana doly hökümdarlyk etmändirler. Şonuň üçin Fathaly serdaryň şa nesilleriniň gazabyna duçar bolsaň, Gürgenden, Balkandan gaýdyp, Ahala, Mara gelseňem, eýýäm ol türkmeniň başyna howp abanmandyr. Emma Nedir şanyň gazabyna duçar bolsaň, Eýran, Turan, Yrak, Kawkaz, Dagystan, Hindistan aralykda gitjek ýeriň ýok. Ol ýerleriň hemmesi Nedir şanyň tabynlygynda ekeni. Onsoň onuň gazabyna duçar bolsaň, guma bulaşmakdan başga alajyň bolmandyr. Magtymguly şu hakykaty beýan edipdir.

Pyragynyň “Keremiňize duşan arşa-ulaşar” diýenini şu mysalam anyk subut edýär. Mir Gulam Muhammet Gubaryň ýazmagyna görä, Nedir şa 1738-nji ýylda Kandagary basyp alanda, zyndanda oturan adamlary boşadýar. Zyndandan boşanlaryň arasynda on alty ýaşly Ahmet, Nedir şanyň ynamdar nökeri abiwertli (Häzirki Kaka) Ýüzbaşy hanyň hossarlygynda Nedir şa esgerlikden gulluk edip başlapdyr. Dünki zyndanda oturan Ahmet düşbülige hem harby zehini bilen üç ýylda münbaşy bolmagy başarypdyr. Ol Nedir şanyň gullugynda baş-alty ýyldan has uly derejelere ýetýär. Soňra Ahmet şa bolup, Owgan döwletini esaslandyrýar. Nedir şanyň goşunynda ýetim bolup, soňra uly harby serkerde bolan adamlar az däl ekeni (Gubar, 1959: 96-97).

Bu bolsa Magtymgulynyň Nedir şa barada “Keremiňize duşan arşa ulaşar” diýen sözünüň mamladygyny subut edýär.

Magtymguly bu iki bendinde Nedir şanyň basyp alan ýerlerini, onuň hökmürowanlygynyň derejesini obrazly deňeşdirme esasynda wasp edipdir:

*Samarkant tagtynda gurlan ýaýlara,
Mäti dek hylap siz sebze paýlara,
Süleýman dek sözüň ýörir suwlara,
Isgender dek derýa saly siziňdir.
Maşryga ýüz urup çyksaň Horasan,
Owwal kürt siziňdir, soňra Ýazyr han,
Zir paýy-esbiňiz Yrak, Yspyhan,
Dagystan haşamy-haýly siziňdir* (Aşyrow, 2013: 142).

Magtymgulynyň “Aly siziňdir” odasynda wasp eden şahsynyň aşa hökmürowanlyga eýe bolup, onuň Süleýman ýaly hökmüniň suwlara ýöreyändigini, Isgender dek derýa salynyň bardygyny nygtalýar.

Şahyr “Aly siziňdir” şygrynyň bu iki bendinde Nedir şanyň hökmürowanlygynyň Hakdandygyny aýdyp, bu dünýäniň meýliniň şoňa maýyldygyny aýdýar. Şahyryň aýtmagyna görä, onuň sözi ýerde galmaz. Nedir şanyň döwleti hasam dabaralanar. Magtymgulynyň “Parsa çöken döwlet size öwrüler” diýen setiri şahyryň wasp edýän şahsynyň pars şahsy bolman, onuň türkmenigini açyk subut edýär. Dogry, Fathaly şanyň şa adyny alan nesilleriniň aslam gajar türkmenlerden bolupdyr, emma olar şalyk tagtyna çykynça, doly pars halkynyň wekiline öwrülipdirler. Şahyryň wasp edýän şahsyna Alynyň özüni hem nesillerini alamatlandyrýan on iki ymamdan medet dilemegini yslamyň şaýy ynanjy bilen baglajak bolýanlaryň bar bolmagy hem mümkin. Ýöne türkmenleriň arasynda hem on iki ymam diýen düşünjäniň bardygyny ortadan aýryp bolmaz. Nedir şanyň yslamyň şaýy ynanjynda bolandygynam bellemek gerek. Magtymguly Nedir şany türkmenleriň abadan ýaşamagynyň kepili hasap edeni üçin ony wasp edipdir (Ýazkulyýew, 2017: 144):

*Sözüm ýerde galmaz, diýdigim geler,
Nazarym kimýadyr, mis altyn bolar,
Parsa çöken döwlet size öwrüler,
Indi bu dünýäniň meýli siziňdir.*

*Erenler çetr alyp, başyň daldarlar,
Hydyr, Ylýas rekabyňyz ýeldärler,
On bir ymam goluňyzdan goldarlar,
Jylawyňyzda ymam Aly siziňdir (Aşyrow, 2013: 27).*

Magtymguly “Aly siziňdir” goşgusynyň soňky bendinde mahabatlandyran hökümdarynyň maksadyndan dönmeýän beýik şahsdygyny wasp edýär. Odasynyň soňyny bolsa “Bu ýomut, gökleňiň ili siziňdir” diýen setirler bilen tamamlayar. Bu setirlerden görnüşi ýaly, ýomut, gökleň iliniň Magtymgulynyň wasp edýän şa şahsyna tabynlygyny görkezýär. Magtymgulynyň zamanynda hem ýomut türkmenleriniň uly bölegi Astrabat, Balkan sebitlerinde, şol sanda ol döwürde atlandyrylyşy ýaly, Horezm, häzirki Daşoguz welaýatymyza we Özbekistan Respublikasynyň Horezm sebitinde köpçülikleýin ýaşapdyrlar. Magtymguly agzalan uly giňişlikde ýaşayan ýomutlaň, edil gökleň türkmenleri ýaly wasp edýän şa şahsyna wepalydygyny nygtapdyr. Öň hem belleýşimiz ýaly, Magtymgulynyň “Aly Siziňdir” atly goşgusynda wasp eden şahsyýeti Eýran-Turanyň hökümdary bolupdyr. Magtymgulynyň zamanynda bolsa Eýran-Turany birleşdirip, bu ülkelere diňe Nedir şa hökmürowanlyk edipdir. Şonuň üçin Magtymguly Nedir şanyň guran şalygynyň edil Isgenderiň döwleti ýaly synmazdygyny tekrarlapdyr:

*Magtymguly aýdar, Rum dek oýanmaz,
Isgender gorsudyr döwülmez, synmaz,
Dag kimin deprenmez, derýa dek dönmez,
Bu, ýomut, gökleňiň ili siziňdir (Aşyrow, 2013: 27).*

Magtymgulynyň “Aly siziňdir” atly şygryny dolulygyna derňäniňde, bu şygryň diňe Nedir şa düzülendigine hiç bir şübhe etmeýärsiň. Sebäbi Magtymgulynyň zamanynda Nedir şadan başga hiç bir şa Eýran-Turana doly hökümdarlyk edip bilmändir. Şol sebäpli Magtymgulynyň “Aly siziňdir” atly goşgusynda Eýranyň-Turanyň hökümdary diýip wasp edýäni Nedir şadyr.

Şahyryň “Döwletalyňyň” atly şygryny kime bagyşlandygyny anyklajak bolalyň. Magtymgulynyň “Döwletalyňyň” atly uly göwrümlü şygry şahyryň döwründe uly mertebe bilen öten beýik şahsa bagyşlanypdyr. Pyragynyň bu goşgusynyň şahyryň döwürdeşi bolan Döwletaly atly bir türkmen begine bagyşlandygyny edebiyatçy Saýlaw Myradow belläpdir. Has dogrusy, ol Magtymgulynyň bu şygry hakynda “ Magtymgulynyň döredijiliginde wasp edilen hanlar ýeke Öwezgeldi bilen Çowdur däl, Ahmet Dürranyň ýokarda getirilen hatynda Döwletaly han diýen biriniň hem ady bar. Şahyr “Döwletalyňyň” atly eseri bilen onuň ölümünü hem ebedileşdiripdir” diýip, Pyragynyň bu şygryny dolulygyna heniz çap edilmedik goşgy hökmünde mysal getiripdir (Myradow, 1978: 136-137).

Alym Dawut Orazsähedow Pyragynyň bu şygryny Döwletaly han atly şahsa bagyşlap ýazandygyny öňe sürse-de, ol şahsyň Ahmet şanyň türkmenlere ýazan hatynda ýatlaýan Döwletaly handygy hakynda kalam agyz aýtmadyr. Ýöne alym şahyryň goşgusyndaky “Sözleri pent bolup galdy dillerde” ýa-da “Takdyrdan daş çykamaz geňeş taslasa” ýaly setirlerine salgylanyp, ol “Döwletaly dünýäden öten wagty orta ýaşly, takmynan, 40-55 ýaşlaryndaky adam bolupdyr” diýip çak edýär.⁴

Türkmen alymlarynyň arasynda Magtymgulynyň “Döwletalyňyň” şygryny şahyryň döwürdeşi bolan Döwletaly hana düzendigi hakyndaky pikir ýörgünli. Emma Magtymgulynyň “Döwletalyňyň” atly şygryny taýpa-tire derejesinde han bolan Döwletaly hana bagyşlandygynyň

⁴ Seret: Magtymguly we dünýäniň ruhy-medeni gymmatlyklary. Aşgabat..2008. Sah. 127-128.

ygtybarly ýekeje ylmy delilem ýok. Şahyryň taýpa derejesindäki hany “Jahangir-dünýä soltany diýip mahabatlandyrmajagy görmetin hakykat.

Türk edebiyatçysy Ismail Kylyňç 1997-nji ýylda türkmen dilinde neşir etdiren “Täsinlikler dünýäsi” atly kitabynda Magtymgulynyň on bentden ybarat “Döwletalynyň” şygrynyň sekiz bendini mysal alyp, ol goşgynyň soňky iki bendini taşlap, soňra beýik akyldaryň bu şygry hakynda şeýle netijä gelipdir: “Men Ata Watanym Türkmenistana gelenimden soňra, beýik şahyr Magtymgulynyň döredijiligi bilen içgin gyzyklanyp başladym we şeýlelik bilen 1993-nji ýylda şahyryň “Döwletalynyň” atly şygrynyň Beýik we täsin Osmanly döwleti hakynda ýazylandygyna göz ýetirdim. Bu goşgy mende diýseň uly täsir galdyrdy. Çünki men henize çenli Osmanly döwletini (Döwlet-i Alyny) şeýle wasp eden şahyry görmändim” (Kylyňç, 1997: 89-91).

Bu şygryň döwründe örän meşhur, mertebeli, uly döwletin şasy bolan hökümdaryň ölümüne ýazylandygy anyk hakykat. Eýsem, Magtymgulynyň “Sansyz ile serkerdedir, soltandyr” diýen setirine mynasyp derejede Nedir şadan başga şahyryň döwürdeşi bolan haýsy şahsyýet bar?! Geliň, biz “Döwletalynyň” atly mersiýe şygrynyň kime ýazylandygyny bilmek üçin bu goşgyny töwerekleýin ylmy derňew edeliň.

Ilki bilen biz bu mersiýe şygrynyň “Döwletalynyň” adyny ylmy taýdan seljereliň. Ýokarda hem belleýşimiz ýaly, Magtymguly “Aly siziňdir” atly odasyny Nedir şaha bagyş edipdir. Aly siziňdir sözi beýiklik (uly meretebe) siziňki diýen manyny aňladýar. Döwletalynyň sözi bolsa beýik döwletin eýesi, beýik döwletin in ulusy diýen manyny aňladýar. Has dogrusy, Pyragynyň “Aly siziňdir” odasyny we “Döwletalynyň” atly mersiýe şygryny many-mazmuny boýunça şol bir şahsa bagyş edendigine göz ýetirmek kyn däl. Pyragy “Döwletalynyň” mersiýesinde uly döwleti guran beýik mertebeli, sansyz leşgerin serkerdesi bolan hökümdaryň ýogalandygyny gynanç bilen beýan edýär. Şu ýerde bir zady nygtamak isleýärim. Halk içinde Nedir şa bilen baglanyşykly onlarça, belki, ýüzlerçe rowaýatlar, onuň ady bilen aýdylýan pähimler sözi bar. Şeýle hem, Nedir şanyň birnäçe lakamlary bolupdyr. Nedir şanyň Döwletaly diýen lakamam bar ekeni (Ýazkulyýew, 2017: 150). Kaka şäherçesinde ýaşayan alili türkmenlerimiz özlerini owşar türkmenleriniň, has dogrusy, Nedir şanyň döreden döwletiniň mirasdüşeridigini tassyklaýarlar. Alili türkmenlerinde owşar tiresi bar. Ol tiräniň adamlary Nedir şa bilen ýakyn garyndaşdyklaryny aýdýarlar. Şeýlelikde, Magtymguly Nedir şanyň Döwletaly lakamy bilen onuň ölümüne uly gynanç bildirip, “Döwletalynyň” atly mersiýe goşgusyny ýazypdyr diýmäge doly esasymyz bar (Ýazkulyýew, 2017: 151). Bu goşgy:

Sünnüýe sütündir, kapyra setdir,

Çalsa tygy-tizi Döwletalynyň.

Älemde dessandyr, illerde hatdyr,

Söhbet içre sözi Döwletalynyň (Aşyrow, 2013: 25).

diýen setirler bilen başlanýar. Käbir alymlar Nedir şa yslymyň şaýy ynanjynda bolupdyr. Şonuň üçin Magtymgulynyň Nedir şaha “Sünnüýe sütündir, kapyra setdir” diýmejegigi görnüp dur diýip, bir taraply netijä gelýärler. Ýöne Magtymguly türkmeni birleşdirmeginiň hatyrasyna käbir teýeneli gürrüňlerden ýokarda bolupdyr. Pyragy hemme türkmeniň bir döwlete gulluk etmeginiň soňlugy bilen gowy netije berjegine oňat düşünişdir. Şonuň üçin şahyr Nedir şanyň Eýran-Turany bir döwlet etmek ideýasyny turuwbaşdan goldapdyr. Nedir şanyň in ynamdar goşunlarynyň türkmenler bolandygy hakynda anyk maglumatlar bar. Şahyr Nedir şanyň döreden şalygynyň ol aradan çykansoň, dargajagyna gowy düşünişdir. Şonuň üçin Pyragy Nedir şanyň ölümünde Turan halkynyň, esasanam, türkmenleriň geljekki ykbal näbelliligini görüp, türkmeniň näbelli ykbalyna ýanyp, Nedir şanyň ölümüne mersiýe düzüpdir. Magtymgulynyň “Älemde dessandyr, illerde

hatdyr” diýen setirine gulak asalyň. Nedir şa barada onuň diri wagty onuň dost-duşmany ýazypdyr, bilipdir. Şahyryň aýdyşy ýaly, Nedir şanyň ady älemde dessan bolupdyr. Magtymgulydan başga Nedir şa barada ýigrimiden gowrak awtor kitap ýazypdyr . Türkmen şahyry Gülbüni Owşar Nedir şa bagyşlap 100x250 sm ölçegde Kaka etrabyndaky Kelet dagynyň gaýasyna 24 beýtden ybarat goşgy ýazypdyr (Ýazkulyýew, 2017: 152). Emma Magtymguly zamanında Nedir şadan başga ady älemde dessan bolan başga bir şany tapmarsyňyz. Pyragynyň “Döwletalynyň” sygrynyň ikinji bendi şahyryň birinji bendiniň üstüni ýetirýär.:

Sözleri pent bolup galdy dillerde,
Pakrylar penahy ýaman günlerde,
Yrak ülkelerde, ýakyn illerde,
Dost-duşmanyrazy Döwletalynyň.

Magtymguly Nedir şanyň sözleriniň pent bolandygyny gaty jaýdar belläpdir. Nedir şanyň watany goramak, edep, adalat hakynda aýdan gürrüňleriniň birnäçesi şu günlerem halkymyzyň, asla Gündogar halklarynyň arasynda Nedir şanyň ady bilen aýdylýar. Emma halkyň dilinde sözleri pent bolan Nedir şadan başga Döwletaly atly şahsy tapmarsyňyz. Ýa bolmasa, Pyragynyň “Pakrylar penahy ýaman günlerde” diýen setiriniň Nedir şa bilen baglanyşykly anyk taryhy sebäbi bar. Nedir 1729-njy ýylyň başynda Horasandan Aşrafyň baştutanlygyndaky goşuny doly kowup çykarýar. Şol ýylyň ahylarynda bolsa Nedir şa Yspyhany owganlardan arassalaýar. Şeýlelikde, Nedir şa 1729-njy ýylda Eýran-Turanyň azat ediji serkerdesi hökmünde tanalýar. Eýran şasy Tahmasp II-ä Nedir şa täjini öz eli bilen geýdirip, ony tagta çykarypdyr. Nedir şa Tahmasp II-niň goşunbaşysy bolupdyr. Nedir Tahmaspa II-ä sözüni geçirip başlan badyna, Horasan ilatyndan üç ýyllyk salgydy ýatyrýar, 1732-nji ýylda Tahmasp II tagtdan agdarandan soň, Nedir ýene üç ýyl Horasanlylardan (bu ýerde türkmenler ýaşapdyrlar) ýene üç ýyl Nedir salgyt almandyr. Nedir şa 1736-njy ýylda şa tagtyna çykandan soňra, Hindistany özüne tabyn edende, ummasyz alan baýlyklarynyň hasabyna Eýran-Turany üç ýyl salgytdan boşadypdyr (Arunowa, 1958: 56-57).

Bu bolsa Nediriň horasany, türkmenleri jemi dokuz ýyl salgytdan boşadandygyny alamatlandyrýar.

Magtymguly edil “Aly siziňdir” sygryndaky ýaly “Döwletalynyň” sygrynda hem aradan çykan beýik derejeli şanyň mert, sahy sypatlaryny ahmyr bilen beýan edýär:

Çoh jahangir etdi ömri bolynça,
Ýaradan ýok edip, ýere salynça,
Ýalançyda ýaýnap, täki ölinçä,
Sowulmady ýazy Döwletalynyň.

Har geçmez her kimi mydam islese,
Takdyrdan daş çykamaz geňeş taslasa,
Bürgüdi alardy laçyn beslese,
Şir alardy bazy Döwletalynyň.

Agyr uruglydyr hem beýik illi,
Köp ýygylsa meşhur, älemde belli,
Meýdanda – gylyçly, diwanda – dilli,
Ýüze taýdyr özi Döwletalynyň.

Dileg etse, doň daşlary erider,

*Gazap etse, hökmi daglar yürüder,
Güneşden göwherdir, Aýdan dürüdir,
Pelekde ýyldyzy Döwletalynyň.*

*Sansyz ile serkerdedir, soltandyr,
Jeň ýerinde jellat, belki, arslandyr,
Menzili – metjitdir, öýi – diwandyr,
Gijesi-gündizi Döwletalynyň.*

*Temennasy ýerden asmana deňdir,
Bişede babyrдыr, dagda peleňdir,
Gämige labyrдыr, derýa näheňdir,
Her ýan barsa özi Döwletalynyň.*

*Naçarlaryň eňreşerler sag-solda,
Hiç biri bolmady derdiňe dalda,
Bedew bagda galdy, ýoldaşy ýolda,
Diýinmez habary Döwletalynyň.*

*Magtymguly, geçdi dünýäde deňsiz,
Törelilikde – taýsyz, ärlilikde – eňsiz,
Pygamber – peýsizdir, Süleýman – soňsuz,
Şoňa meňzär zyy Döwletalynyň (Aşyrow, 2013: 25-26).*

Şahyryň “Çöh jahangir etdi ömri bolynça” setiri hem Nedir şanyň hökmürowanlygynyň ykranamasydyr. Dogrudanam, Nedir şa öz döwründe dünýä syýasatyna täsir eden ynsandyr. Şonuň üçin Magtymguly Nedir şany wasp eden iki goşgusynda hem onuň “Jahangir” şadygyny dile getiripdir. Pyragy “Ýüze taýdyr özi Döwletalynyň” diýip, Nedir şanyň batyrlygyny beýan edipdir. Nedir şa batyrlygy, gaýduwsyzlygy bilen beýik şa derejesine ýetipdir. Ol esgerlikden Eýran-Turanyň şasy derejesini özi gazanypdyr. Magtymguly “Döwletalynyň” mersiýesinde Nedir şanyň batyrlygyny, umuman, onuň gowy sypatlaryny wasp edip, merhum Nedir şany oňatlykda ýatlapdyr.

Käbir alymlar özara gürründeşlikde Pyragynyň “Pygamber–peýsizdir, Süleýman–soňsuz” setirine esaslanyp, Magtymgulynyň wasp eden şasynyň ogly ýok, Nedir şanyň bolsa ogly bolan, şonuň üçin bu goşgy Nedir şa bagyşlanan bolmaly däl diýen pikiri öňe sürýärler. Alym Dawut Orazsähedow bolsa Magtymgulynyň “Pygamber peýsizdir” setirine esaslanyp, Magtymgulynyň wasp eden şahseýetiniň ogly bolmasa-da, onuň gyzynyň bardygyny çaklaýar.⁵

Emma peýsiz sözünüň asyl manysy ogly ýok diýen düşüňjani aňlatman, zyy ýok manyny aňladýar. Magtymguly Nedir şa “Pygamber-peýsizdir” diýende, onuň yzyny ýöredip biljek özi ýaly gaýduwsyz ogly ýok diýen manydadyr. Magtymgulynyň Nedir şa “Peýsiz” diýmegi hakykata laýykdyr. Taryhdan belli bolşuna görä, Nedir şa 1747-nji ýylyň 20-nji iýunynda öldürilýär. Ol öldürilen badyna belli-belli goşun serkerdeleri öz yzyna eýerýän goşuny alyp, öz iline dolanypdyr. Has dogrusy, Nedir şanyň döreden şalygynyň saklanmajakdygy belli bolupdyr. Magtymguly Nedir

⁵ Magtymguly we dünýäniň ruhy-medeni gymmatlyklary. Aşgabat..2008. Sah.128.

şanyň merhum bolan habaryny eşidende, onuň uly goşunynyň dargandygynam, ýurduň syýasy ýagdaýynyň nämälim bolandygynam eşidendir. Diňe bir eşitmegem däl, türkmenler, şol sanda Magtymgulynyň ildeşlerem ýurduň syýasy ýagdaýynyň jebrini çekmeli bolupdyr. Onsoň Magtymgula Nedir şanyň ölümünde oňa “Pygamber peýsizdir” diýmekden başga alaç ýok. Şahyr Eýran-Turany bir döwlet edip saklap biljek Nedir şanyň özi ýaly gaýduwsyz nesliniň ýokdugyny aýdyp, oňa “Pygamber peýsizdir” diýende mün kerem mamladyr (Ýazkulyýew, 2017: 152).

Pyragy “Pygamber-peýsizdir” diýende, Nedir şanyň yzynyň, onuň esaslandyran şalygyny saklajak nesliniň ýokdugyny beýan edendigine bu şygryň şu bendine dykgatly üns berseň hem bilse bolýar: “Naçarlaryň eňreşerler sag-solda, Hiç biri bolmady derdiňe dalda..” Şu setirleri okanyňda, Magtymguly näme diýjek bolduka?! Gylyja daýanylyan zamanda naçarlar (naçarlar bu ýerde Nedir şanyň aýallary manyda gelýär D.Ý.) nädip Nedir şaha dalda bolmalyka diýeniňi duýman galýarsyň. Emma Gündogaryň, esasanam, türkmeniň “Ogul döwletiň başy” diýen pähimine dogry düşünseň, Magtymgulynyň bu setirlerine akyl ýetirýärsiň. Dogry, Nedir şanyň ogullary bolupdyr. Emma onuň öz yzyny ýöredip biljek, özi ýaly gaýduwsyz ogly ýok ekeni. Magtymguly Nedir şanyň hiç bir naçarynyň (aýalynyň D.Ý.) Nedire onuň özi ýaly gaýduwsyz ogul dogrup bermändigini öňe sürýär. Şonuň üçinem Nediriň hiç bir naçaryndan Nedir şaha dalda bolmandyr. Pyragynyň “Bedew bagda galdy, ýoldaşy ýolda, Diýinmez habary Döwletalynyň” diýen setirleri Nedir şanyň doly maksadyny amal etmän, orta ýolda aradan çykandygyny, şonuň üçinem Nedir şanyň ýoldaşlarynyň alaçsyz orta ýolda galandygyny öňe sürýär. Munuňam üstesine, Nedir şanyň uly söweş maksady bilen barýarka, orta ýolda öldürilýär. Şahyrdan mysal alan bendinimizde Nedir şanyň maksadynyň amal bolman, orta ýolda galan wakasam şohlelenýär. Eger Nedir şanyň özi ýaly gaýduwsyz nesli bolan bolsa, ol dildüwşük gurnalyp öldürilmezdem. Şeýdibem şahyr “Döwletalynyň” mersiýesiniň soňky bendinde Nedir şanyň “Pygamber-peýsiz” şa bolandygyny esaslandyrýar.

Magtymguly näme üçin Nedir şany mahabatlandyryp, “Aly siziňdir”, ol aradan çykanda bolsa, “Döwletalynyň” atly şygryny ýazdyka?! Şu sowala taryhy maglumatlar esasynda jogap bermäge çalşalyň. Nedir şanyň dolandyran ýyllarynda belli-belli ýerlerde gozgalaň bolandygy, gozgalaň etmäge türkmenleriň, esasanam, ýomut türkmenleriň gatnaşandygy anyk taryhy maglumat. Emma Nedir şanyň häkimligine garşy türkmenler hiç haçan köpçülikleýin baş götermändirler. Nedir şa 1736-njy ýylda şa täjini geýse-de, hakykatda, 1730-njy ýyllaryň başyna ol Eýrana doly hökümdarlyk edipdir. Hatda Nedir şa türkmenlere daýanany üçin ýurduň paýtagtyny Ysphyhandan Maşada şol zamanda türkmenleriň has köp ýaşayan şäherine geçiripdir. Ýokarda hem belleýşimiz ýaly, Nedir şa dokuz ýyl (1729-38ý. D. Ý.) Horasan türkmenlerini salgytdan boşadypdyr. Nedir şa türkmenleri Eýran-owgan tabynlygyndan çykarypdyr. Bu şanyň zamanynda halklar arasyndaky özara uruşlar doly diýen ýaly ortadan aýrylypdyr. Şeýlelikde, Nedir şa heniz şa tagtyna çykmanka, Eýran-Turan, Azerbaýjan, gürji-ermeniler halklarynda azat ediji şa hökmünde ykrar edilipdir. Ol hiç haçan talaňçy bolmandyr. Muhammethasanyň Astrabat-Mazendranda 1744-nji ýylda gozgalaňynyň möwjän wagty Kaspiý deňziniň üsti bilen Astrabada inlis täjiri Hanweý gelýär. Gozgalaňçylar Hanweýi talapdyrlar. Nedir şa bu talaňçylygy eşidip, gozgalaňçylaryň elinden alnan emlägiň hasabyna Hanweýe çeken zyýanyň doly tölemegi Astrabat häkimine buýruk beripdir. Ol täjir edilen tölegden doly razy bolupdyr. Bu taryhy maglumaty Myrat Annanepesowam ykrar etmäge mejbur bolupdyr. Talaňçylara jeza berýän şanyň özi hiç haçan talaňçy bolmaz. Nedir şanyň Eýran-Turany dolandyran ýyllarynda talaňçylyk däl-de, berk tertip-düzgün höküm sürüpdir (Annanepesov, 1990: 13-14).

Nedir şanyň zamanynda türkmeniň hemme taýpasy onuň döreden şalygyna- bir döwlete gulluk edipdir. Magtymguly Nedir şanyň taryhy ähmiýetine doly düşünişdir. Şonuň üçinem ol Nedir şa dirikä ony mahabatlandyryp, “Aly siziňdir” odasyny, ol aradan çykanda bolsa, ony taýsyz serkerde, serdar hökmünde mahabatlandyryp, öňa bagyşlap “Döwletalynyň” atly mersiýe şygryny ýazypdyr. Bilnişi ýaly, Nedir şa owşar türkmenlerinden, alili türkmenlerinde owşar tiresiniň bardygyny ýatladypdyk. Gökleň türkmenlerinde hem owşar tiresi bar. Mäneli ozan ýaşuly Meretmuhammet aganyň, Garrygalaly Şapudak aganyň tassyklamagyna görä, gökleň, alili, şol sanda owşar türkmenleri biri-birine has ýakyn garyndaş türkmenleriň nesilleri eken. Soňlugy bilen owşar türkmenleri alili hem gökleň türkmenleriniň içine siňip gidipdir (Ýazkulyýew, 2017: 155). Şeýlelikde, Nedir şa bilen Magtymguly biri-birine has ýakyn garyndaş türkmen taýpasynyň ogullarydyr. Şonuň üçin bolsa gerek, gökleň türkmenleri Nedir şanyň garşysyna edilen hiç bir gozgalaňa hiç haçan goşulmandyrlar. Nedir şanyň tarapynda bolup, onuň garşysyna edilen pitnani basyp ýatymaga gökleň türkmenleri mydama işeňňir gatnaşypdyrlar. Şeýlelikde, Magtymgulyň “Aly siziňdir” hem “Döwletalynyň” şygrylary Eýran-Trany özüne tabyn eden Nedir şany wasp eden poeziýasy diýip aýtmaga doly esasyмыz bar. Sebäbi Magtymgulyň zamanynda şahyryň wasp edişi ýaly, diňe Nedir şa Eýran-Turany, şol sanda ähli türkmenleri bir döwletiň düzümine salypdyr.

Iqtiboslar/Сноски/References/Kaynaklar

1. Annanepesow Aman. Magtymguly we onuň zamanasy. – Aşgabat. 1990.
2. Arunowa M.R., Aşrafýan K.Z. Gosudarstwo Nedir-şaha Afşara. M. Izd. Wostočnoý literatury, 1958.
3. Aşyrow Annagurban. Magtymgulyň golýazmalarynyň derňewi. – Aşgabat. 2014.
4. Aşyrow Annagurban. Magtymguly. II Jilt – Aşgabat. 2013.
5. Garryýew Baymuhammet. Magtymguly. – Aşgabat. 1975.
6. Gubar Mir Gulam. Ahmed şah osnawatel Afganskogo gosudarstwo. – Moskwa. 1959.
7. Kylynç Ismail. Täsinlikler dünýäsi. – Aşgabat. 1997.
8. Magtymguly we dünýäniň ruhy-medeni gymmatlyklary. – Aşgabat. 2008.
9. Myradow Sapar. Asyrlaryň jümmüşinden. – Aşgabat. 1978.
10. “Nesil” gazetini. Noýabr sanlary, – Aşgabat. 1997.
11. Ýazkulyýew Döwletmyrat. Magtymguly milli edebiýaty esaslandyryjydyr. TYA-nyň Magtymguly adyndaky Dil, edebiýat we milli golýazmalar instituty. Golýazmalar hazynasy. Elýazma. – Aşgabat. 2017.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,

Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

1. The article is presented on 8-10 pages;
2. Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone and e-mail address of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in Uzbek, Turkish and English.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
3. The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
4. Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
5. Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
6. Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

**“TURKOLOGIK
TADQIQOTLAR” XALQARO
JURNALINING AXBOROT
XATI**

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilm-fanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o‘tkazilgan sammitida ko‘zda tutilgan o‘zaro aloqalarni jadallashtirish bo‘yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O‘zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,15 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otaismi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, respublika, telefoni va e-mail adresi to‘liq keltirilishi kerak.
 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
 5. Har bir maqola boshida o‘zbek, turk va ingliz tillarida annotatsiya bo‘lishi lozim.
 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snokalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТУРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал, Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова, «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и внизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа А4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, телефон и адрес электронной почты автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи должна быть аннотация на узбекском, турецком и английском языках.
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекондованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğretim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı'na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu'nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmî yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütün olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon ve e-posta adresi eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında Özbekçe, Türkçe ve İngilizce özet bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
- Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
- Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
- Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
- Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Prof. J.Eltazarov

Musahhih va texnik muharrir:

R. Shokirov

ISSN 2992-9229

2024-yil 20-mayda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.
2024-yil 24-mayda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.
Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozı. Shartli bosma tabog‘ı –9.

Adadı 20 nusxa. Buyurtma № 145

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.
140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229